

Vähem jäätmeid, rohkem väärtust

Jakob Kübarsepp

Euroopa Liidu majandustegevusest tekib aastas jäätmeid 2,5 miljardit tonni ehk 5 tonni inimese kohta. Lisaks tekitab iga inimene aastas peaaegu pool tonni olmejäätmeid. Hoolimata jõupingutustest ei ole jäätmete kogus vähenenud.

Selle teadmisega võeti Euroopa roheline kokkuleppe põhielemendina vastu ringmajanduse tegevuskava (uuendatud 2020), mille eesmärk on tõhus ressursikasutus liikumisel puhta ringmajanduse suunas. Seejuures on prioriteetsed strateegiad jäätmete vältimine ja ringlusse võetud materjalide taaskasutamine uutes toodetes. Tegevuskava näeb ette ülemineku taastava majanduskasvu mudelile, mis suunab pingutama selle nimel, et ressursitarbimine meie planeedi võimalusi ei ületaks. Inimeste ja ettevõtete jaoks pakub puhtale ringmajandusele üleminek tooteid, mis kestavad kauem, on mõeldud korduvkasutuseks või materjalide ringlussevõtuks. Säästvad tooted peavad muutuma normiks – seda eelkõige ressursimahukate ja suure korduvkasutuse või ringlussevõtu potentsiaaliga toodete puhul, näiteks elektroonika, sõidukid ja akud, pakendid, plast- ja tekstiilitooted, ehitus ja hooned ning toit.

Jäätmehierarhia on osa ringmajanduse elluviimise strateegiast. Kuigi on üldteada, et prügilasse ladustamine on viimane ja kõige kehvem abinõu jäätmetest vabanemiseks, on see endiselt laialt kasutatav. Samm edasi, kuigi samuti mitte ideaalne abivahend on materjalide lagundamine põletamise või kompostimise abil. Põletus aitab vabaneda kõrge kütteväärtusega jäätmetest, näiteks paber-, puit-, tekstiil- ja plastjäätmed. Kompostida saab mõistagi vaid bioloogiliselt lagunevaid jäätmeid.

Ringmajanduse tegevuskavas on võetud eesmärgiks vähendada prügilasse ladestamist maksimaalselt võimaliku piirini. Jäätmete minimeerimist on võimalik saavutada, kui keskenduda jäätmekäitluse kolmele, eelistuse järjekorras loetletud viisile: jäätmete vältimine või vähendamine, toodete taas- ehk korduvkasutus ning materjalide taaskasutus ehk ringlussevõtt. Inglise keeles kasutatakse nende kohta akronüümi 3R: *Reduce, Reuse, Recycle*.

Jäätmete vältimine või vähendamine on parim võimalik ressursitarbimise ja heitmete vähendamise strateegia. See on jäätmekäitluse põhieesmärk. Tööstuses aitavad jäätmeid vähendada näiteks materjalide taaskasutamine, aga ka toodete disaini ja/või valmistusmeetodi muutmine. Metallitööstuses pakub selleks võimalusi kvaliteetsemate materjalide kasutamine – mis on näiteks tugevamad või paremini kaitstud kulumise või korrosiooni eest. Näiteks kõrgtugevate teraste kasutus autotööstuses, ehituses ja mujal võimaldab märkimisväärselt vähendada teraskonstruksioonide metallikulu.

Tähtsuset teine strateegia, toodete taas- ehk korduvkasutus tähendab pika elueaga ja korduvat (taas)kasutamist võimaldavate toodete korduvalt

valmistamist. Sisuliselt antakse toodetele enne jäätmeks muutumist uus elu. Teatavasti on paljud tooted disainitud vaid ühekordseks kasutuseks. Konstruksioonelementide korduvkasutuse tehnoloogiaid rakendavad mitmed tööstusharud, sh ehitus ja masinaehitus. Viimases on näiteks võimalik kiirelt kuluvaid metallist konstruksioonelemente taaskasutada neile korduvalt kulumiskindlaid pinnakatteid peale kandes.

Kui kahte eelistatuimat strateegiat ei ole võimalik rakendada, tuleb mängu materjalide ringlussevõtt ehk taaskasutus. See tähendab materjalile sellise uue elu andmist, mis võimaldab seda kasutada uutes toodetes. Hästi on teada metallide, plasti, paberi, klaasi jms taaskasutus eesmärgiga saada majanduslikku tulu, samuti vähendada keskkonnamõju. Materjaliringluse tehnoloogiaid on arendatud ja kasutatud aastakümneid, kuid paljude toodete puhul on neist materjalide eraldamise tehnoloogiates arenguruumi veel palju.

Jäätmekäitluse viis sõltub toodete valmistamisel kasutatavatest materjalidest. Jäätmete vähendamine või isegi vältimine on ajakohane materjalist sõltumatult. Plastist ja tekstiilmaterjalidest tooteid on võimalik nii korduvalt kasutada, korraldada nende materjaliringlust kui ka äärmisel juhul energia saamiseks põletada. Autorehve ja metalltooteid on soovi korral võimalik korduvkasutuse eesmärgil taastada, st anda neile uus elu. Samas plastist toodete puhul taastamine enamasti võimalik ei ole ja toidu puhul ei ole see üldse reaalne.

Jäätmete minimeerimiseks ja ressursitõhususe suurendamiseks peab kõigil ettevõtetel olema oma jäätmekäitluse strateegia. Märkimisväärseid jõupingutusi jäätmete vähendamiseks või ringlussevõtuks saab ja tuleks teha ka igas kodus. Igaüks meist saab anda oma panuse, et ringluseks sobimatute olmejäätmete kogus väheneks 2030. aastaks poole võrra.

[Ilmunud ajalehes Postimees 30. märtsil 2024](#)